

СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

О.І. Котикова, доктор економічних наук, доцент
Миколаївський національний аграрний університет
kotikova@i.ua

Оцінку стану продовольчої безпеки здійснено відповідно до Методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.2007 № 1379 «Деякі питання продовольчої безпеки» [1].

Індикатор 1. Добова енергетична цінність раціону людини. У 2012 році середньодобова поживність раціону українця становила 2954 ккал, що на 18% перевищує граничний критерій (2500 ккал). Порівняно із 1990 роком споживання калорій населенням України зросло на 18% (рис. 1).

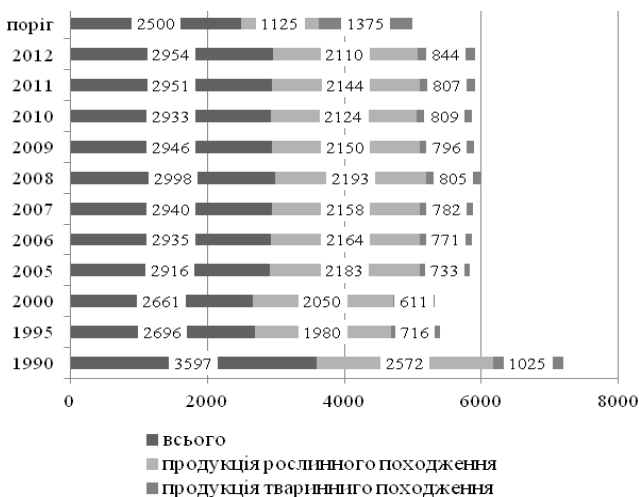

Рис. 1. Динаміка калорійності середньодобового споживання продуктів харчування населенням України у розрахунку на одну особу, ккал на добу*

* за даними Державної служби статистики України [2]

При цьому, як і у попередні роки, основну частину калорій українці споживали разом із продукцією рослинного походження. Натомість лише 28% середньодобового раціону забезпечується за рахунок споживання продукції тваринного походження, що на 39% нижче за встановлений пороговий критерій.

Індикатор 2. Достатність споживання окремого продукту.

Оптимальною вважається ситуація, коли фактичне споживання продуктів харчування особою впродовж року відповідає раціональній нормі (орієнтовний набір основної продовольчої сировини і харчових продуктів забезпечення у середньому на душу населення України на 2005-2015 роки), тобто коефіцієнт співвідношення між фактичним і раціональним споживанням дорівнює одиниці.

У 2012 році в Україні, порівняно з попередніми роками, фактичне споживання основних видів продукції за 50% позицій знаходилось вище або на рівні раціональних норм (по хлібопродуктам, яйцям, овочам та баштанним, картоплі та олії). Стабільною є позитивна динаміка лише відносно двох груп продуктів: хлібопродуктів та картоплі (крім 1995 р.) (табл. 2).

Однак, фактичне споживання за окремими продовольчими групами, що перевищує раціональну норму, є свідченням незбалансованості харчування населення, яке намагається забезпечити власні енергетичні потреби за рахунок більш економічно доступних продуктів. Як і в попередні роки зберігається відставання фактичного споживання від раціональної норми: молока і молокопродуктів – на 43%, плодів, ягід і винограду – на 41%, м'яса і м'ясопродуктів – на 32%, риби та рибопродуктів – на 42%, цукру – на 1%.

Слід відзначити, що невідповідність фактичного споживання продукції тваринного походження (крім яєць) раціональним нормам споживання пов'язана, перш за все, із зменшенням поголів'я худоби та зменшенням виробництва продукції на одну особу.

Індикатор 3. Достатність запасів зерна у державних ресурсах.

На початок 2012 року у державному інтервенційному фонді обліковувалося 1558 тис. тонн, обсяг середньорічного внутрішнього споживання населенням хліба і хлібопродуктів у перерахунку на зерно, за даними статистики, становив 6730 тис. тонн. Виходячи з цього, індикатор достатності запасів зерна склав 23 відсотки, що узгоджується із положеннями Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» [3], статтею 9 якого визначено, що державний інтервенційний фонд має бути сформованим у обсязі не менше 20 відсотків від внутрішнього споживання [4].

Таблиця 2

Розрахунок індикатора достатності споживання продуктів харчування (на особу на рік, кілограмів)

Вид продукції	Раціональна норма (розрахунки МОЗ України)	Фактичне споживання*			Індикатор достатності споживання		
		1995 рік	2000 рік	2012 рік	1995 рік	2000 рік	2012 рік
Хліб і хлібопро-дукти (у пере-рахунку на борошно)	101,0	128,4	124,9	109,4	1,271	1,237	1,083
М'ясо і м'ясо-продукти	80,0	38,9	32,8	54,4	0,486	0,410	0,680
Молоко і молоко-продукти	380,0	243,6	199,1	214,9	0,641	0,524	0,566
Риба і рибо-продукти	20,0	3,6	8,4	13,6	0,180	0,420	0,680
Яйця (шт.)	290	171	166	307	0,590	0,572	1,059
Овочі та баштанні	161,0	96,7	101,7	163,4	0,601	0,632	1,015
Плоди, ягоди та виноград	90,0	33,4	29,3	53,3	0,371	0,326	0,592
Картопля	124,0	123,8	135,4	140,2	0,998	1,092	1,131
Цукор	38,0	31,6	36,8	37,6	0,832	0,968	0,989
Олія рослинна всіх видів	13,0	8,2	9,4	13,0	0,631	0,723	1,000

* за даними Державної служби статистики України [2]

Індикатор 4. Економічна доступність продуктів харчування.

За даними Державної служби статистики України, у 2012 році сукупні витрати домогосподарств становили 3591,76 грн. на місяць, що на 3,9% більше проти попереднього року. Із загальної суми домогосподарства витрачали на харчування 1929,19 грн. на місяць проти 1892,86 грн. у 2011 році.

Таким чином, індикатор доступності продуктів харчування у минулому році становив 53,7% при його 60-ти відсотковому граничному критерії. Порівняно із попереднім роком цей показник покращився на 1 відсотковий пункт.

Індикатор 5. Ємність внутрішнього ринку окремих продуктів

Індикатор ємності внутрішнього ринку розраховується як добуток річного споживання певного продукту на душу населення та середньорічної чисельності населення, і є важливою складовою для складання балансів попиту і пропозиції та визначення продовольчої незалежності за окремим продуктом.

Порівняно з 1995 роком у 2012 році відбулося збільшення ємності внутрішнього ринку за такими групами продовольства: «м'ясо і м'ясопродукти» - на 23,4%, «риба та рибодукти» - на 233,3%, «яйця» - на 57,7%, «овочі та баштанні» - на 49,1%, «плоди, ягоди та виноград» - на 40,8%, «цукор» - на 5,0%, «олія» - на 39,9% (табл. 3).

Таблиця 3

Оцінка ємності внутрішнього ринку, тис. т

Вид продукції	Ємність внутрішнього ринку						
	фактична				за умови дотримання раціональних норм споживання		
	1995 рік	2000 рік	2012 рік	2012р. у % до 1995р	1995 рік	2000 рік	2012 рік
Хліб і хлібо- продукти (у перерахунку на борошно)	6641,9	6173,8	4992,3	75,2	5224,6	4992,4	4609,0
М'ясо і м'ясо- продукти	2012,2	1621,3	2482,5	123,4	4138,3	3954,4	3650,7
Молоко і молоко- продукти	12601	9841,5	9806,7	77,8	19656,8	18783,3	17340,8
Риба і рибо- продукти	186,2	415,2	620,6	333,3	1034,6	988,6	912,7
Яйця	512,1	474,5	807,7	157,7	866,5	827,9	764,4
Овочі та баштанні	5002,1	5027,0	7456,5	149,1	8328,3	7958,2	7347,0
Плоди, ягоди та виноград	1727,7	1448,3	2432,3	140,8	4655,6	4448,7	4107,0
Картопля	6404,0	6692,8	6397,8	99,9	6414,3	6129,3	5658,6
Цукор	1634,6	1819,0	1715,8	105,0	1965,7	1878,3	1734,1
Олія рослинна всіх видів	424,2	464,6	593,2	139,9	672,5	642,6	593,2

Разом з тим, найбільше відхилення між фактичною ємністю ринку та розрахованою за раціональними нормами споживання встановлено по таким групам продовольства: «м'ясо і м'ясопродукти», «молоко і молокопродукти», «плоди, ягоди та виноград».

Індикатор 6. Продовольча незалежність за окремим продуктом

Задоволення потреб населення у продовольстві, у межах його купівельної спроможності, у 2011 році, як і у попередні роки, здійснювалося, в основному, за рахунок продукції вітчизняного виробництва (табл. 4).

Таблиця 4

Розрахунок імпортозалежності за групами продовольства, тис. т

Вид продукції	Імпорт продуктів			Ємність внутрішнього ринку			Відсоток імпортозалежності, %		
	1995	2000	2012	1995	2000	2012	1995	2000	2012
Хліб і хлібопродукти (у перерахунку на борошно)	200	1010	228	6641,9	6173,8	4992,3	3,0	16,4	4,6
М'ясо і м'ясопродукти	19	38	423	2012,2	1621,3	2482,5	0,9	2,3	17,0
Молоко і молокопродукти	58	50	410	12601	9841,5	9806,7	0,5	0,5	4,2
Яйця	5	2	4	512,1	474,5	807,7	1,0	0,4	0,5
Овочі та баштанні	41	29	213	5002,1	5027	7456,5	0,8	0,6	2,9
Плоди, ягоди та виноград	309	179	1171	1727,7	1448,3	2432,3	17,9	12,4	48,1
Картоп-ля	126	11	23	6404	6692,8	6397,8	2,0	0,2	0,4
Цукор	123	177	10	1634,6	1819	1715,8	7,5	9,7	0,6
Олія рослинна всіх видів	-	-	231	424,2	464,6	593,2	-	-	38,9

Найбільш уразливими позиціями, з точки зору імпортозалежності залишаються позиції «плоди, ягоди та виноград» та «олія рослинна всіх видів». Частка імпорту за цими групами у загальному споживанні відповідно становить 48,1 та 38,9% при 30-ти відсотковому пороговому критерії цього індикатора.

Індикатор 7. Диференціація вартості харчування за соціальними групами.

У 2012 році 20 відсотків домогосподарств з найбільшими доходами в середньому витрачали на харчування 2660,39 грн. на місяць, а 20 відсотків домогосподарств з найменшими доходами – 1447,43 грн.

Коефіцієнт диференціації вартості харчування за соціальними групами становив 1,8 проти 1,6 у 2011 році, тобто впродовж досліджуваного періоду відбулося посилення диференціації соціальних груп за показником продовольчих витрат.

Висновок. Стан продовольчої безпеки України за більшістю показників задовольняє встановлені порогові значення та норми, однак його не можна характеризувати як стабільно позитивний.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання продовольчої безпеки» (редакція від 21.10.2011) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-%D0%BF>.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» (редакція від 11.08.2013) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
4. Звіт про стан продовольчої безпеки України у 2011 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua.convdocs.org/docs/index-119280.html>